

Lilla Fiskaregatan och Stora Gråbrödersgatan

Fornlämning RAÄ Lund 73:1/Lämningsnr 1988:5459
Lunds stad och kommun, Skåne län
Arkeologisk schaktningsövervakning 2019
Gertie Ericsson

Titel: Lilla Fiskaregatan och Stora Gråbrödersgatan

Författare: Gertie Ericsson

Kulturmiljörapport: 2022:6

Omslagsbild: Staketdjungel på Lilla Fiskaregatan, Lund, från väster.

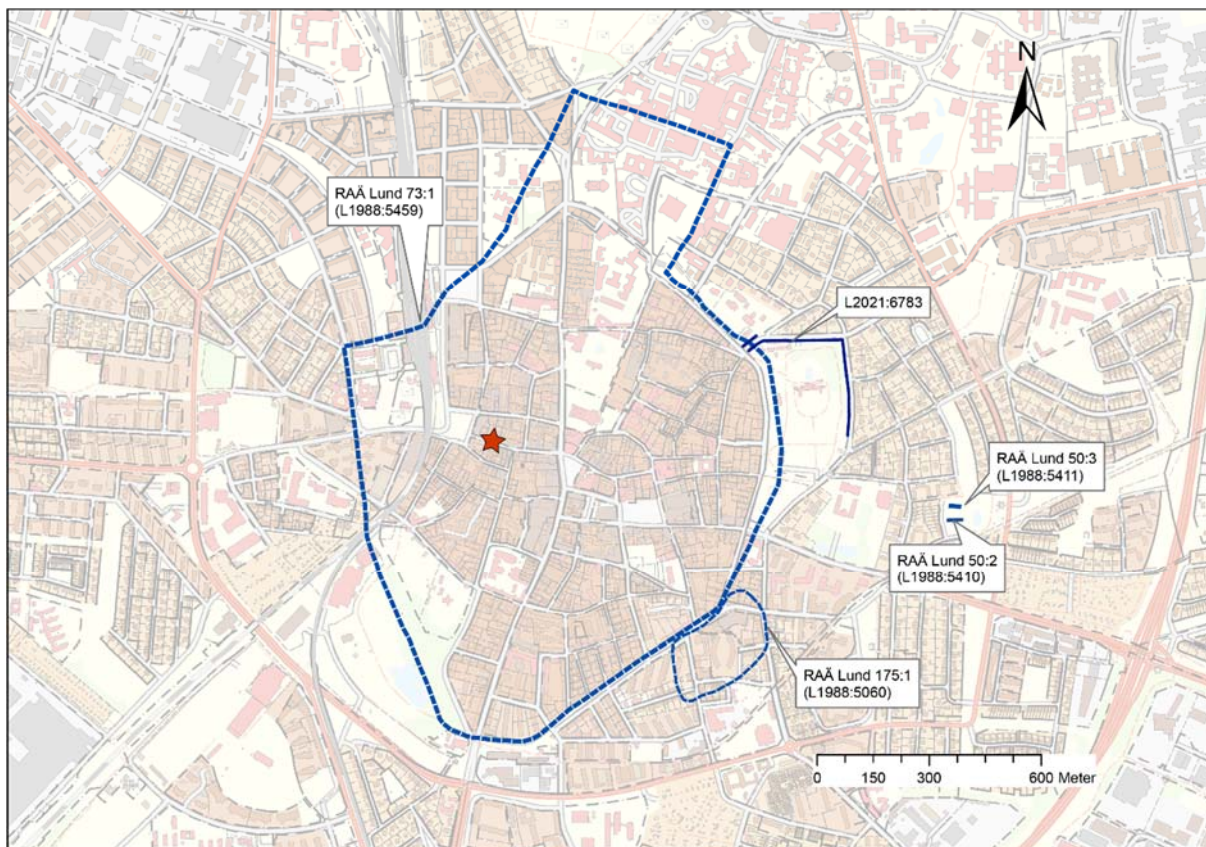
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Inledning	5
Fornlämningsmiljö	5
Tidigare arkeologiska iakttagelser	6
Genomförande och resultat	7
Kulturlagerstatus.....	8
Förslag på fortsatta åtgärder	8
Administrativa och tekniska uppgifter	9
Referenser	10
Bilaga 1: Plan- och sektionsritningar	11

Sammanfattning

- I samband med flytt av fjärrvärmeledningar i Lilla Fiskaregatan inom Lunds medeltida stadsområde genomfördes en arkeologisk schaktningsövervakning, enligt Länsstyrelsens beslut (lst.dnr: 431-14232-2019; Kulturens projektnr: A_2019_0050).
- Schaktet omfattade ca 135 m med en bredd av 1,50 m och mellan 0,80–1,20 m djupt. Partiellt grävdes schakten till större djup, 2,30–2,50 m, i områden för djupare anslutningar samt placering av brunnar. Arbetet påbörjades i öster vid korsningen Lilla Fiskaregatan/Stora Gråbrödersgatan, och avslutades i väster utför kvarteret Fiskaren i söder och kvarteret Sankt Jakob i norr, med några anslutningar mot norr och några mot söder. Det grävdes även en bit upp i Stora Gråbrödersgatan, och en bit ner i Grönegatan.
- Markingreppet gjordes framförallt i tidigare ledningsgravar, dock med ställvis bevarade kulturlager i delar av schaktet. De kulturlager som påträffades har förmodligen datering till efterreformatorisk tid. De undre kulturlagren bestod av hushållsnära odlingslager, förmodligen kål- eller örtagårdar. Detta visar på att tomtmarken tidigare sträckt sig längre ut i gatan, förmodligen på båda sidor, och gatorna har då varit smalare.

Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämnings 73:1, med platsen för undersökningen markerad med röd stjärna, bakgrundskarta från ©Lantmäteriet.

Inledning

I samband med att Krafringen Energi AB skulle byta fjärrvärmeinstallationer på Lilla Fiskaregatan/Stora Gråbrödersgatan i Lund, genomförde Kulturen en arkeologisk schaktningsövervakning, enligt Länsstyrelsens beslut (431-14232-2019; Kulturens projektnr. A_2019_0050).

Fornlämningsmiljö

Lilla Fiskaregatan är belägen centralt i det som var Lunds medeltida stadsområde. Den sträcker sig från den norra delen av Stortorget och västerut till Bantorget. Gatan kantas av kv Sankt Clemens och kv Fiskaren i söder medan den flankeras av kv Apotekaren och kv Sankt Jakob i norr. Huvudbyggnaderna i kv Fiskaren var riktade mot Lilla Fiskaregatan, vilket visar att denna gata var huvudgatan av de två Fiskaregatorna, åtminstone från 1700-talet (Bevaringskommittén 1981). Vid Lilla Fiskaregatans södra sida består bebyggelsen av låga envåningshus från första delen av 1800-talet

Tidigare arkeologiska iakttagelser

I Lilla Fiskaregatan, Stora Gråbrödersgatan och Grönegatan i Lund har många ingrepp genomförts under åren, både djupa och grunda. Fornlämningsmiljön är därför perforerad av sentida nedgrävningar, i alla fall ner till ett generellt djup av 1,30 m, där medeltida, välbevarade kulturlager uppträder, i alla fall partiellt. Om inget annat anges har informationen hämtats från Kulturens LA-arkiv.

År 1935 genomfördes ingrepp i den västra delen av Lilla Fiskaregatan, nära Bantorget, där rester efter murar kunde konstateras på den södra sidan av gatan.

År 1980—81 dokumenterades kulturlager i kv Fiskaren 2, med en mäktighet på 0,80 m. Närmast Lilla Fiskaregatan noterades lämningar efter bebyggelse, och ett stort animalosteologiskt material påträffades, med ursprung både från slakt och hantverk (Karlsson 2007).

Fjärrvärme lades i Lilla Fiskaregatan år 1987, och vid undersökningen framkom äldre gatubeläggningar, välbevarade kulturlager med gödsel, samt rännor bestående av stolpar och flätverk.

Fjärrvärmearbeten genomfördes även år 1997, i Lilla Fiskaregatan. Vid undersökningen dokumenterades sentida bärlager, hårdgöringslager och gatsten ned till 0,70 m djup, tillsammans med sentida nedgrävningar. Vid 1,30 m djup kunde välbevarade kulturlager iakttas (Karlsson 2005).

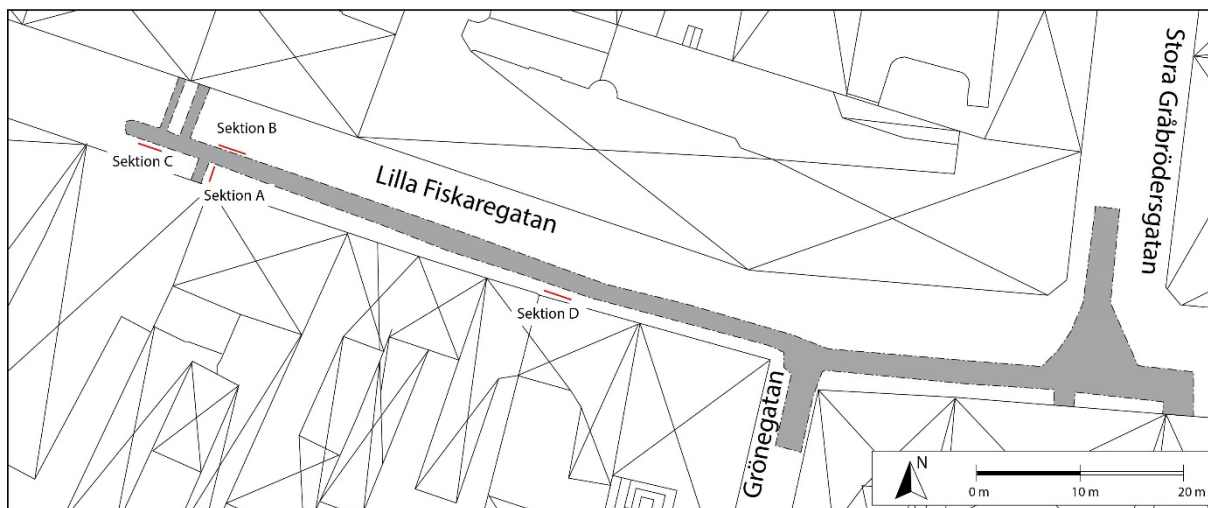
År 2000 genomfördes en geoteknisk provborrning i en källare i kv S:t Jakob 1. Borrproverna visade på moränlera direkt under golvlagret i två av proverna och i det tredje påträffades en nedgrävning med dy och sten, med djup av ca 1,00 m (Karlsson 2006).

I kv S:t Jakob 10 & 14 kunde år 2004 konstateras en kulturlagermäktighet på 2,80–3,00 m. Flera typer av lämningar kunde ses, bland annat: bebyggelseindikerande lager, odlingslager och utjämningslager från medeltid och nyare tid. Kulturlagren var mycket välbevarade. I schaktet i gatan fanns inga intakta kulturlager (Ericsson 2005).

I kv S:t Jakob 10 genomfördes geotekniska provborrningar under år 2007. Dessa visade på kulturlagerdjup av mellan 3,10–3,40 m. Kulturlagren hade bra bevaringsförhållanden (Karlsson 2009). På samma fastighet genomfördes även en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med dränering, och arbetena med den pågick under 2012—2014 och även år 2016. Vid undersökningen påträffades kulturlager vid ett djup av -0,25 m. Under ett utjämningslager fanns välbevarade gödsellager på olika nivåer. I schakten bedömdes kulturlagren som välbevarade (Lidh 2020). På samma fastighet genomfördes år 2018 ytterligare en arkeologisk schaktningsövervakning, i samband med dränering. Längs alla sträckor fanns äldre välbevarade kulturlager med förmodad äldsta datering till före reformationen (Karlsson 2018b).

I samband med dränering av fastigheten Fiskaren 1 utfördes en arkeologisk schaktningsövervakning, som visade på välbevarade kulturlager från medeltiden (Karlsson 2018a).

I den västra delen av Lilla Fiskaregatan, mot Bantorget, genomfördes år 2017 ett byte av fjärrvärmeledningar, liksom det här aktuella. Vid ingreppen framkom bland annat en stenläggning, bestående av stora, grovhuggna stenar. Den tolkades vara en vägbeläggning, preliminärt daterad till 1800-talet. I den västra delen av gatan påträffades en husgrund av natursten, preliminärt med datering till perioden 1500—1700-tal. Ett raseringslager påträffades, som tolkades ha kommit från byggnader som uppförts under 1500-tal eller senare. Under det framkom ytterligare en gatunivå, som tillkommit tidigast under 1500-talet (Brink 2022).

Figur 2. Översikt över hela schaktets sträckning, samt placering av de dokumenterade sektionerna (se beskrivning i bilaga 1). ©Lantmäteriet.

Genomförande och resultat

Enligt ansökan skulle en fjärrvärmekammare i korsningen mellan Lilla Fiskaregatan och Stora Gråbrödersgatan bytas ut. I samband med detta arbete skulle även ledningar bytas ut i Lilla Fiskaregatan samt i korsningarna med Stora Gråbrödersgatan och Grönegatan.

Arbetena påbörjades strax öster om korsningen med Stora Gråbrödersgatan (figur 2). Schaktet grävdes mot väster och löpte i befintliga ledningsgravar för fjärrvärme. Schaktet grävdes söderut på Grönegatan, och norrut på Stora Gråbrödersgatan. På den första sträckan, fram till Grönegatans mynning, grävdes två stycken anslutningar till fastigheter på den södra sidan av gatan. Från sträckningen längs kv Fiskaren grävdes en anslutning mot söder och två mot norr.

Det framkom intakta kulturlager endast partiellt. Schaktets totala sträckning uppgick till ca 135,00 m, och det grävdes mellan 1,00—1,50 m brett, till ett generellt djup mellan 1,20—1,40 m. Längs den första sträckan och fram till och med Stora Gråbrödersgatan, inklusive schaktet upp i densamma, grävdes schaktet till djup av mellan 2,30—2,50 m. Detta då kammare och ledningar skulle bytas. På den större

delen av sträckan framkom inga kulturlager, utan mestadels sentida igenfyllnadsmaterial, rör, ledningar och betongbrunnar. I den norra utsträckningen av schaktet, i Stora Gråbrödersgatan, framkom kulturlager vid ett djup av 2,30 m. Det bestod av mörkgrå kulturjord, utan tydliga lagerskiljen. Ett liknande kulturlager framkom även, vid samma djup söderut och ner i Lilla Fiskaregatan. I övrigt framkom mestadels sentida rör, kulvertar och kablage med igenfyllningar till schaktets botten.

I Grönegatan grävdes ett ca 5,00 m långt, och 1,00 m brett schakt, till ett djup av 1,80 m. Inga medeltida kulturlager framkom utan endast sentida fyllnads- samt bärlager.

Fyra sektioner med välbevarade, om än efterreformatöriska, kulturlager kunde dokumenteras, i den västliga halvan utsträckningen av schaktet, och ytterligare en centralt på den södra sidan av schaktet (se bilaga 1).

De arkeologiska lämningarna visade att kv Fiskaren har sträckt sig längre norrut än dagens kvarterslinje, likaså har kv Sankt Jakob i norr förmodligen sträckt sig längre söderut, medan Lilla Fiskaregatan varit smalare. I en av de södra sektionerna framkom odlingslager, näringsberikade med hushållsavfall, och bearbetade med grus för att göra leran mer lättarbetad. Det rör sig förmodligen om någon hushållsnära odling, kålgård eller örtagård.

Kulturlagerstatus

Generellt grävdes schakten i befintliga ledningsgravar, och framkomna lämningar bestod huvudsakligen av gatubeläggningar och uppfyllnad för desamma, med sentida datering. Medeltida kulturlager påträffades i den norra delen av schaktet i Stora Gråbrödersgatan, där schaktdjupet var mellan 2,30—2,50 m djup. Kulturlagret påträffades i plan, och verkade inte ha tydliga lagerskiljen, vilket tyder på att de börjat brytas ned. I övrigt påträffades inte medeltida kulturlager i schaktets sträckning. De efterreformatöriska kulturlager som dokumenterades var relativt välbevarade, med tydliga lagerskiljen. Schaktet grävdes endast till mellan 1,00—2,50 m, och moränen påträffades inte.

Förslag på fortsatta åtgärder

Arbetet slutfört, inga vidare åtgärder är nödvändiga. Dock kvarstår lagskydd för fornlämningen.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens dnr	431-14232-2019
Fornlämningsnr	RAÄ Lund 73:1
Lämningsnr, fornreg	1988:5459
Kulturens projektnr	A_2019_0050
Trakt/kvarter/fastighet	Lilla Fiskaregatan/Stora Gråbrödersgatan
Socken	Lunds stad
Kommun	Lund
Län	Skåne
Typ av exploatering	Fjärrvärmedragning
Uppdragsgivare	Kraftringen Energi AB
Typ av undersökning	Schaktningsövervakning
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Jan Kockum
Övrig personal	Truls Månsson, Linda Billström, Gertie Ericsson, Linnea Lidh
Fältarbetstid	2019-06-19 – 2019-08-26
Fälttid, arkeolog, tim	15 h

Yta, m²	108 m ²
Kubik, m³	108 m ³
Schaktmeter, m	135 m

Fyndmaterial	Inga fynd tillvaratogs.
Ritning, dokumentation	3 st A3 ritfilm: 4 sektionsritningar skala 1:20, 2 planritningar skala 1:100, 1 planritning skala 1:20, Digitala inmättningsfiler i Kulturens stads-GIS
Foto	12 digitala fotografier
Analys	-
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen Lilla Fiskaregatan

Referenser

Bevaringskommittén 1981. *Lunds stadskärna*. Bevaringsprogram. Clemens och Drottens rotar. Lund.

Brink, K. 2022. Innerstaden 2:1 – Lilla Fiskaregatan. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/Lämningsnr 1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. *Kulturmiljörapport 2022:4*. Lund.

Ericsson, G. 2005. Kv. Sankt Jakob 10 & 14, Lund. Arkeologisk förundersökning 2004. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 129*. Lund.

Karlsson, M. 2005. Lilla Fiskaregatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 1997. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 147*. Lund.

Karlsson, M. 2006. Kv. S:t Jakob 1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2000. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 202*. Lund.

Karlsson, M. 2007. Kv. Fiskaren 2, Lund. Arkeologisk förundersökning 1980–81. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 285*. Lund.

Karlsson, M. 2009. Kv. S:t Jakob 10, Lund. Arkeologisk förundersökning 2007. Geoteknisk provborrning. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 337*. Lund.

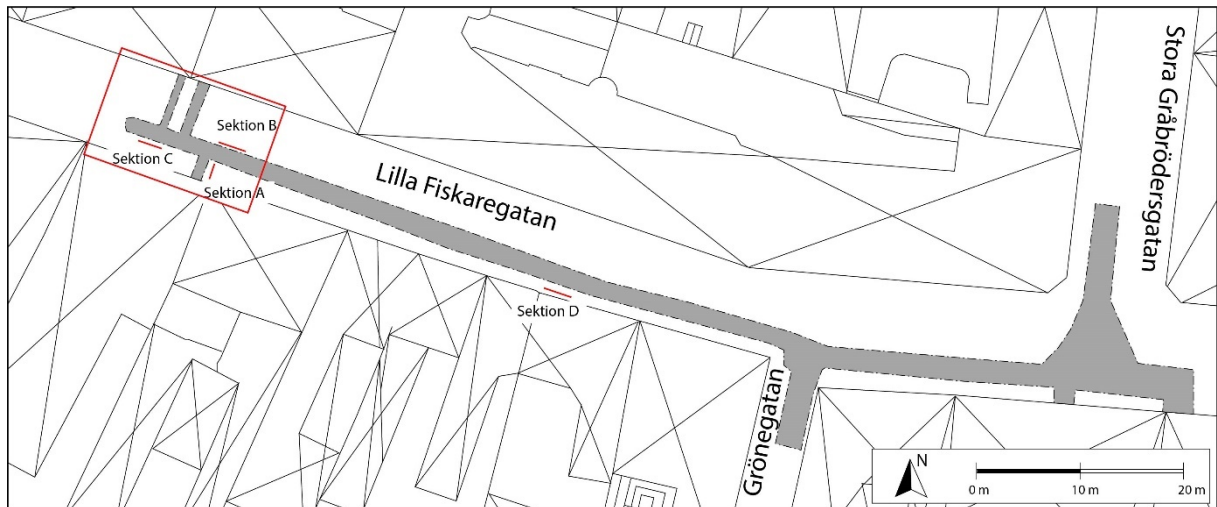
Karlsson, M. 2018a. Kv. Fiskaren 1, Lunds socken, fornlämning 73:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2018. *Kulturmiljörapport 2018:52*. Lund.

Karlsson, M. 2018b. Kv. S:t Jakob 10, Lunds socken, fornlämning 73:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2018. *Kulturmiljörapport 2018:53*. Lund.

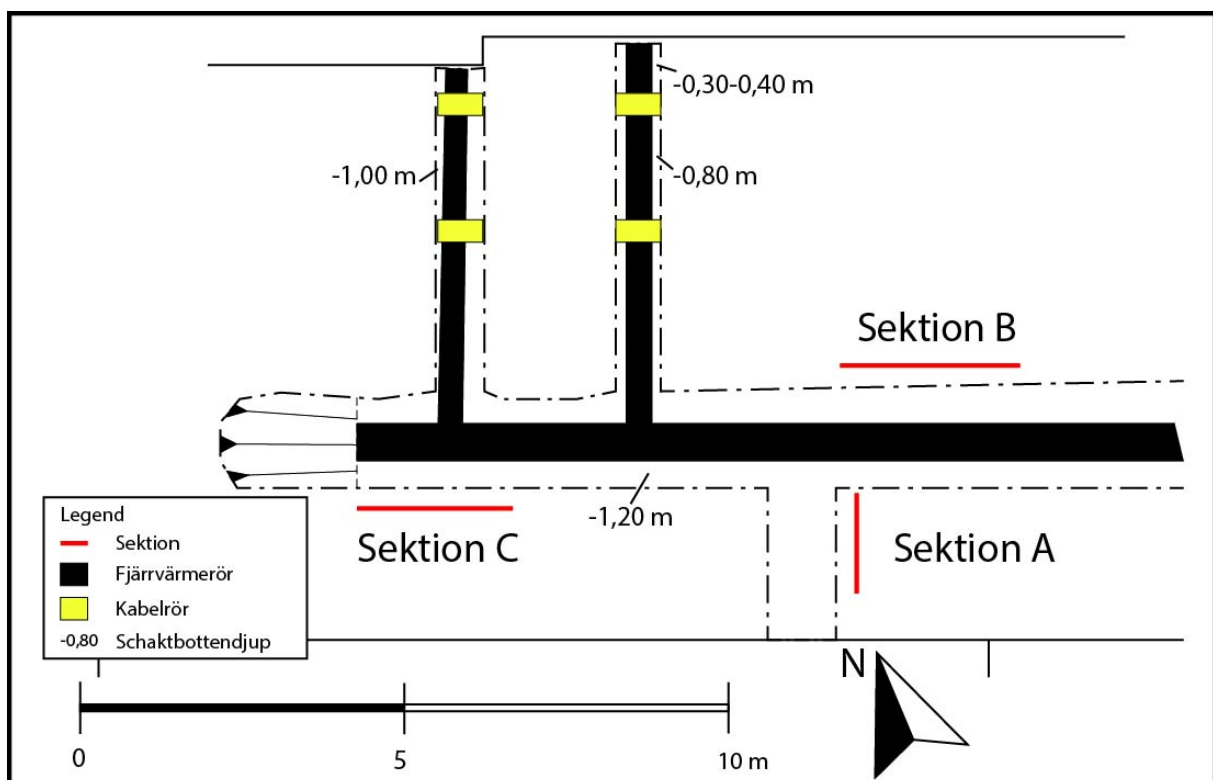
Lidh, L. 2020. Kv Sankt Jakob 10, RAÄ Lund 73:1, L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2012–2014 och 2016. *Kulturmiljörapport 2020:12*. Lund.

Kulturens LA-arkiv.

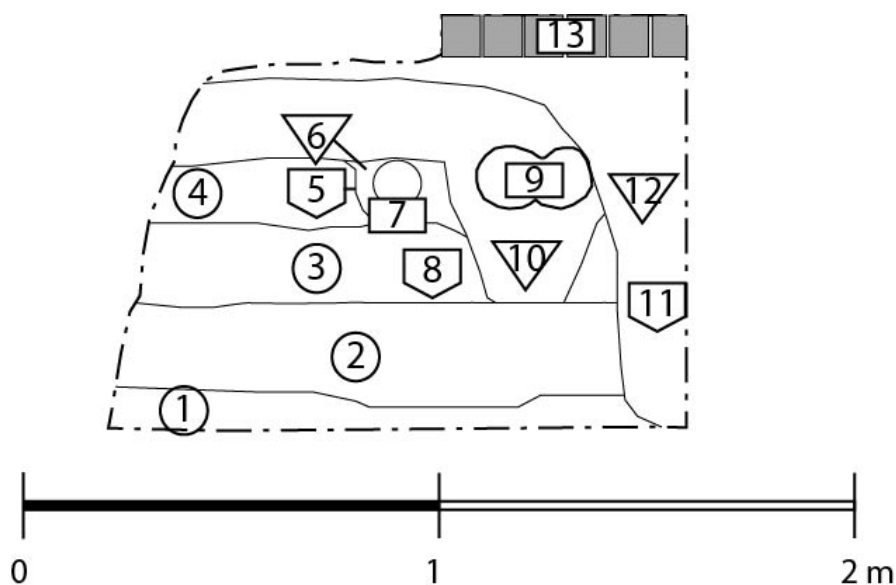
Bilaga 1: Plan- och sektionsritningar

Bilaga 1:1. Ingreppets hela sträckning. De fyra dokumenterade sektionerna är markerade med rött. Utsnittet i bilaga 1:2 är markerat med en röd ruta. ©Lantmäteriet.

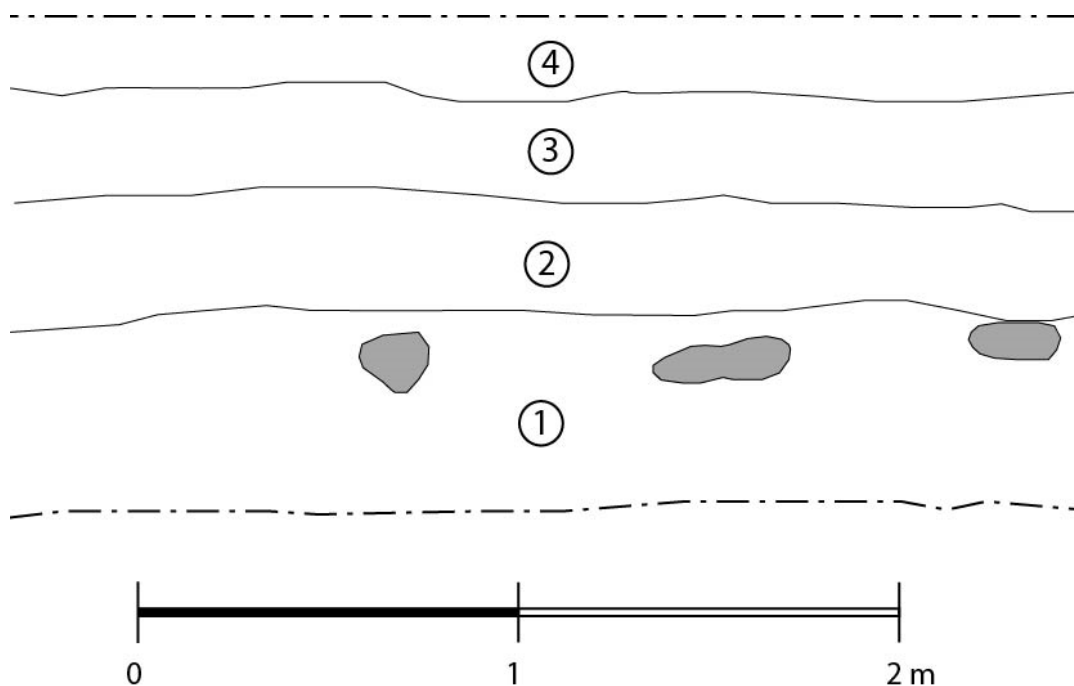

Bilaga 1:2. Detalj av den västra delen av ingreppet, med tre av sektionerna markerade med rött.

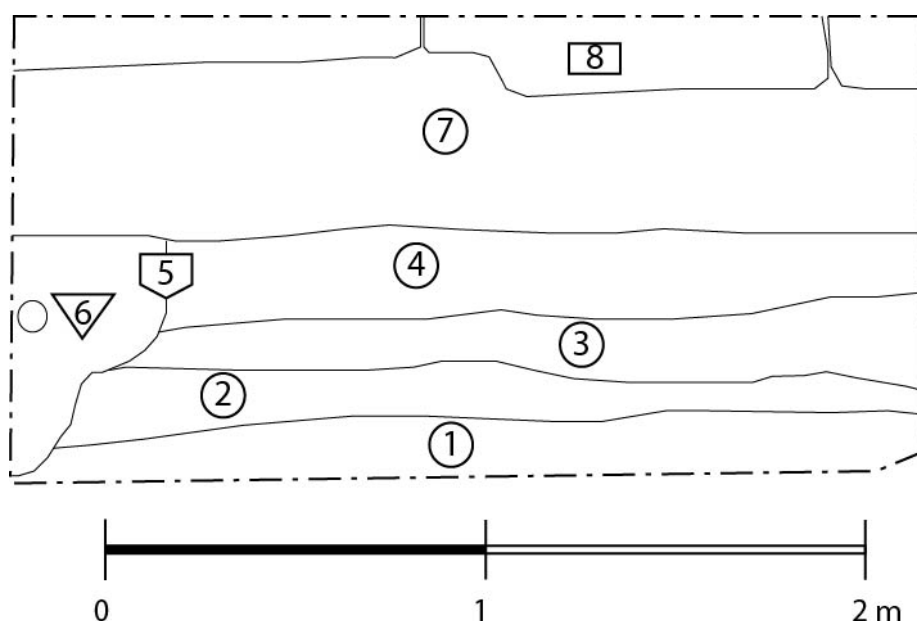
Bilaga 1:3. Sektion A östra sektionen. Se beskrivning nedan.

1. Brun kulturjord, finkornigt, fuktigt, fett och kompakt. Inslag av småsten, tegelbitar, bränd lera, träkol, djurben, enstaka träfiber, mossor, fröskal, gödsel och hasselnötsskal. Hushållsnära odling.
2. Brun kulturjord, finkornig, fet, fuktig och kompakt. Inslag av djurben, bränd lera, träkol, småsten, fiskfjäll. Äldre marknivå.
3. Grå kulturjord, mellankornig, fuktig, fet, något smetigt och kompakt. Inslag av sten och tegelkross, tegelbitar. Raseringslager.
4. Vit sand och gul grus, fin- till grovkornig, torr, mager och lös. Bärlager och utfyllnadslager.
5. Sentida nedgrävning för ledningsdragning.
6. Brungrå kulturjord, finkornig, torr, mager och kompakt. Omrört kulturlager som använts som fyllning i sentida rörgrav.
7. Ledning, obestämbar.
8. Sentida nedgrävning för fjärrvärme.
9. Fjärrvärmerör.
10. Makadam överst, och grus under rören. Grovkornig, torr, mager och lös. Bärlager.
11. Sentida nedgrävning för dränering.
12. Gul grus, grovkornig, torr, mager och lös. Fyllning i ledningsgrav.
13. Smågatsten, satt i sand.

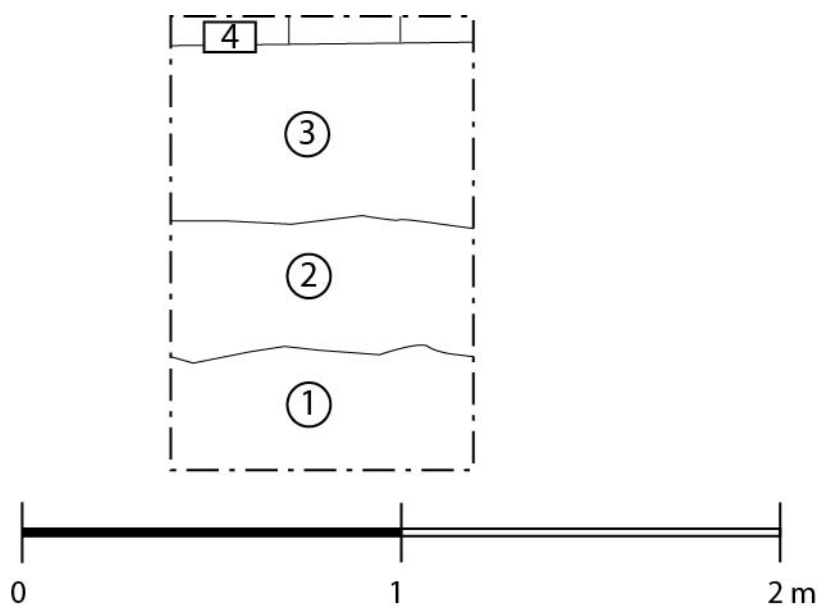
Bilaga 1:4. Sektionsritning B, norra sektionen. Se beskrivning nedan.

1. Brungrå kulturjord, mellankornig, fet, fuktig och kompakt. Inslag av tegelkross, bränd lera, enstaka träkol, småsten och djurben. Efterreformatöriskt marklager.
2. Gråsvart kulturjord, grovkornig, torr, mager och lös. Inslag av småsten, grus, tegelkross. Sentida utjämning/hårdgöring/bärlager vä.
3. Makadam. Bärlager väg.
4. Gul grovkornig, torr, mager och lös grus. Bärlager väg.

Bilaga 1:5. Sektionsritning C, södra sektionen. Se beskrivning nedan.

1. Grå kulturjord, mellankornig, fet, fuktig och kompakt. Inslag av tegelkross, grus, enstaka träkol. Kulturlagret ter sig sedimenterat, men det tolkas som ett marklager.
2. Gråsvart kulturjord, finkornig, fet, fuktig och kompakt. Inslag av träflis, gödsel, lerfläckar, träkol, stenar små till mellanstora, bränd lera, tegelkross, djurben, och lagret svartnar då det utsätts för syre.
3. Grå kulturjord, mellankornig med grusinslag, fuktig, fet, något smetigt och kompakt. Inslag av bränd lera, småsten, träkol, djurben, lerfläckar, tegelkross, torvinslag. Kulturlager som odlats, hushållsnära.
4. Brungrå kulturjord, mellankornigt, fuktigt, fett och kompakt. Inslag av småsten, tegelbitar, bränd lera, träkol, djurben, enstaka träfiber, mossor, fröskal, gödsel och hasselnötsskal. Hushållsnära odling.
5. Sentida nedgrävning för ledningsdragning.
6. Brungrå kulturjord, finkornig, torr, mager och kompakt. Omrört kulturlager som använts som fyllning i sentida rörgrav.
7. I botten av lagret finns grovkornigt grus, och däröver makadam. Bärlager.
8. Kantsten, befintlig trottoar.

Bilaga 1:6. Sektionsritning D, södra sektionen. Se beskrivning nedan.

- 1. Mörkt grå kulturjord, mellankornig, fet, fuktig och kompakt, och ger ett lerigt intryck. Inslag av rött tegelkross och djurben. Marklager, med efterreformatorisk datering.*
- 2. Grå kulturjord, finkornig, fet, fuktig och kompakt. Inslag av bruna, humösa fläckar, lera. Bärlager.*
- 3. Sättsand, finkornig, torr, mager och lös.*
- 4. Smågatsten.*

2022

- 2022:1 Rådhuset i Helsingborg Kunskapsunderlag. Rådhuset 3, Helsingborg. Lena Hector och Carita Melchert.
- 2022:2 Munkarps kyrka, Munkarp 4:40, Höörs kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan. Carita Melchert.
- 2022:3 Värpinge 17:10, RAÄ 156:1, L1988:4998. Värpinge, Lunds socken, Lunds kommun, Skåne län. Schaktningsövervakning 2018. Aja Guldåker & Sebastian Boström.
- 2022:4 Innerstaden 2:1 – Lilla Fiskaregatan, RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. Kristoffer Brink.
- 2022:5 Universitetet 1. RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Schaktningsövervakning 2021. Sebastian Boström
- 2022:6 Lilla Fiskaregatan och Stora Gråbrödersgatan, fornlämning RAÄ Lund 73:1/Lämningsnr 1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Gertie Ericsson.